

Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού
Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Ιστορίες Γραφής:
άνθρωποι, πολιτεύματα, θεσμοί, λατρείες, οικονομία

Μυτιλήνη

Αρχαιολογικό Μουσείο Μυτιλήνης

Συντονισμός υποέργου:	<i>Αθανάσιος Θέμιος, Αρχαιολόγος, δφ. Ιωάννα Βενιέρη, Αρχαιολόγος, δφ.</i>
Γενική επιμέλεια:	<i>Ιωάννα Βενιέρη, Αρχαιολόγος, δφ. Ελένη Ζαββού, Αρχαιολόγος, MSc - Ιστορικός</i>
Σχεδιασμός περιεχομένου:	<i>Ιωάννα Βενιέρη, Αρχαιολόγος, δφ. Σταματούλα Μακρυνόδη, Αρχαιολόγος, δφ. Θάλεια Σπυριδάκι, Αρχαιολόγος - Μουσειολόγος, MA Νικόλαος Σούμας, Αρχαιολόγος - Μουσειολόγος, MA</i>
Συγγραφή κειμένων:	<i>Σταματούλα Μακρυνόδη, Αρχαιολόγος, δφ. Ελένη Ζαββού, Αρχαιολόγος, MSc - Ιστορικός Κοκώνα Ρούγγου, Αρχαιολόγος, δφ. (ΕΦΑ Λέσβου) Θάλεια Κυριακοπούλου, Αρχαιολόγος (ΕΦΑ Λέσβου)</i>
Επιστημονική επιμέλεια:	<i>Ελένη Ζαββού, Αρχαιολόγος, MSc - Ιστορικός</i>
Αρχαιολογική τεκμηρίωση:	<i>Κοκώνα Ρούγγου, Αρχαιολόγος, δφ. (ΕΦΑ Λέσβου) Θάλεια Κυριακοπούλου, Αρχαιολόγος (ΕΦΑ Λέσβου)</i>
Γραφιστική και καλλιτεχνική επιμέλεια:	<i>Γιώργος Κυριακάκης, Γραφίστας Νικιάννα Σοφιά, Εικονογράφος</i>
Φωτογραφίες:	<i>ΕΦΑ Λέσβου</i>
Διοικητική υποστήριξη:	<i>Γεώργιος - Αναστάσιος Παρασκευόπουλος, Διοικητικός - Λογιστής, MSc Αναστασία Γκουτενούδη, Διοικητικός - Οικονομικός</i>

ISBN: 987-618-86562-9-1

Μάρτιος 2023

Εκτύπωση- Βιβλιοδεσία: PressiousArvanitidis

© Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού
Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Ιστορίες Γραφής: άνθρωποι, πολιτεύματα, θεσμοί, λατρείες, οικονομία

Αρχαιολογικό Μουσείο Μυτιλήνης

*«..... Πουθενά, σε κανένα άλλο μέρος του κόσμου, ο Ήλιος και η Σελήνη δε συμβασιλεύουν τόσο αρμονικά,
δε μοιράζονται τόσο ακριβοδίκαια την ισχύ τους όσο επάνω σ' αυτό το κομμάτι
γης που κάποτε, ποιός ξέρει σε τι καιρούς απίθανους, ποιός Θεός, για να κάνει
το κέφι του, έκοψε και φύσηξε μακριά, ίδιο πλατανόφυλλο
καταμεσής του πελάγους.
Μιλώ για το νησί που αργότερα, όταν κατοικήθηκε, ονομάστηκε «Λέσβος»...*

Οδυσσέα Ελύτη Ο ζωγράφος Θεόφιλος, η άλλη Λέσβος.

Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού
Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς
Επιγραφικό Μουσείο

Λίγα λόγια για το πρόγραμμα

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Ιστορίες Γραφής: άνθρωποι, πολιτεύματα, θεσμοί, λατρείες, οικονομία» αποτελεί μια συνεργασία του Επιγραφικού Μουσείου, που διαφυλάσσει τα γραπτά κείμενα της αρχαιότητας σε λίθο, με τα Αρχαιολογικά Μουσεία Θάσου, Δράμας, Σαμοθράκης, Αιανής, Νικόπολης, Πάρου, Κέας, Μήλου, Καλύμνου, Κω, Λήμνου, Μυτιλήνης και την Αρχαιολογική Συλλογή Ερεσού.

Στόχος του προγράμματος είναι η εξοικείωση των μαθητών και των μαθητριών της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με τις αρχαίες ελληνικές επιγραφές μέσα από ειδικά σχεδιασμένες δραστηριότητες.

Επιλεγμένες επιγραφές δίνουν απαντήσεις σε ερωτήματα που αφορούν στους ανθρώπους, τα πολιτεύματα, τους θεσμούς, τις λατρείες και την οικονομία, αποκαλύπτουν πτυχές της καθημερινής ζωής στην αρχαιότητα και μας βοηθούν να κατανοήσουμε και να ανασυνθέσουμε την ιστορία του κάθε τόπου.

Η σημασία της επιγραφικής

Η Επιγραφική είναι η επιστήμη που ασχολείται με τη μελέτη των αρχαίων επιγραφών, των κειμένων που έχουν διασωθεί αυτούσια από την αρχαιότητα γραμμένα πάνω σε διάφορα σκληρά υλικά, όπως η πέτρα, το μέταλλο, ο πηλός, το ξύλο.

Οι επιγραφές είναι οι άμεσες γραπτές πηγές της αρχαιότητας και παρέχουν σημαντικές πληροφορίες τόσο για την κατανόηση της κοινωνίας που τις δημιούργησε σε ιδιωτικό και κυρίως σε δημόσιο επίπεδο, όσο και για την εξέλιξη της ελληνικής γραφής.

Αρχαιολόγοι, ιστορικοί και φιλόλογοι είναι οι επιστήμονες που ασχολούνται με τη μελέτη, την ανάγνωση, τη συμπλήρωση (στην περίπτωση των φθαρμένων μνημείων), την ερμηνεία, τη μεταγραφή και τη χρονολόγηση των επιγραφών.

Λίγα λόγια για το μουσείο και την επιγραφική του συλλογή

Ηδη στο δεύτερο μισό του 19ου αι., πριν ακόμη το νησί απελευθερωθεί από τον οθωμανικό ζυγό, σε μια αίθουσα του ιστορικού κτηρίου του 1ου Γυμνασίου Μυτιλήνης ιδρύθηκε η πρώτη αρχαιολογική συλλογή, χάριν στην πρωτοβουλία του λόγιου εκπαιδευτικού Γεώργιου Αριστείδη και των μαθητών του. «Museum gymnasium» το αναφέρει ο Guilielmus Paton στο πολυσέλιδο επιγραφικό έργο του *Inscriptiones Graecae*. Την περίοδο της Μικρασιατικής Καταστροφής η συλλογή, που εν τω μεταξύ φαίνεται να είχε μεταφερθεί στο κτήριο της Νομαρχίας (σήμερα Γενική Γραμματεία Αιγαίου και Νοτιοανατολικής Πολιτικής), αποσύρθηκε προκειμένου να λειτουργήσει εκεί το Ορφανοτροφείο.

Η ανάγκη για την ίδρυση αρχαιολογικού μουσείου πρόβαλε επιτακτική στην αρχή της δεκαετίας του 1930 μετά από τις ανασκαφές του Δημήτριου Ευαγγελίδη και της Winifred Lamb, καθώς και τη συγκέντρωση ικανού αριθμού αρχαιοτήτων από περιουσιολογίες. Με πρωτοβουλία του Μητροπολίτη Μυτιλήνης και χρηματοδότηση από την Αμερικάνικη Σχολή Κλασικών Σπουδών και το ίδρυμα Rockefeller κτίστηκε το πρώτο Αρχαιολογικό Μουσείο της Μυτιλήνης στο λόφο Κιόσκι. Η έκθεση περιελάμβανε ευρήματα των προϊστορικών, κλασικών και βυζαντινών χρόνων, όπως πήλινα αγγεία, αγάλματα, επιγραφές, αρχιτεκτονικά μέλη, ψηφιδωτά δάπεδα και αντικείμενα από ιδιωτικές συλλογές.

Δύο χρόνια αργότερα, το κτήριο άρχισε να παρουσιάζει σοβαρά στατικά προβλήματα, λόγω της καθίζησης του εδάφους σε αυτή την περιοχή, και για τον λόγο αυτό η λειτουργία του αναστάλη. Τον Αύγουστο του 1965, όταν Έφορος Αρχαιοτήτων ήταν ο Σεραφεΐμ Χαριτωνίδης, έγινε η μετεγκατάσταση του Μουσείου στο αρχοντικό Πηνελόπης Βουρνάζου, όπου οργανώθηκε προσωρινή έκθεση με αντικείμενα νεοελληνικής τέχνης. Το κτήριο αγοράστηκε τελικά το 1965 με σκοπό να στεγάσει μόνιμα το Αρχαιολογικό Μουσείο της Μυτιλήνης. Η πρώτη έκθεση οργανώθηκε το 1971 σε δύο αίθουσες του ισόγειου, όπου φιλοξενήθηκαν τα πιο αντιπροσωπευτικά αντικείμενα, όπως τα ψηφιδωτά της «οικίας Μενάνδρου» και ευρήματα από την προϊστορική Θερμή. Η έκθεση αυτή παρέμεινε έως το τέλος της δεκαετίας του 1980, όταν υπό την επιμέλεια της τότε Εφόρου Αγλαΐας Αρχοντίδου άρχισε η οργάνωση επανέκθεσης.

Στις 13 Ιουλίου 1991 έγιναν τα εγκαίνια του Μουσείου, το οποίο στέγασε την ιστορία της Λέσβου από την προϊστορική έως τη ρωμαϊκή εποχή. Παράλληλα, στις αρχές της δεκαετίας του 1990 ολοκληρώθηκε η ανέγερση του νέου κτηρίου στη θέση του πρώτου μουσείου, προκειμένου να εκτεθούν τα ψηφιδωτά και τα γλυπτά της ελληνιστικής και ρωμαϊκής Λέσβου.

Η σημαντική επιγραφική συλλογή, που προέρχεται κυρίως από περιουσιολογίες, φιλοξενήθηκε στον αύλειο χώρο και το υποστατικό του αρχοντικού Βουρνάζου. Μέρος αυτής περιλαμβάνεται σήμερα στην περιοδική έκθεση του νέου κτηρίου του Μουσείου «Λατρείες θεών στη Λέσβο».

Μυτιλήνη

Μόνο σε Σένα θα το πω παλιά θαλασσινή Σελήνη μου.
Ήτανε στο νησί μου κάποτες κει που αν δε γελιέμαι
Πριν χιλιάδες χρόνους η Σαπφώ κρυφά
Σ' έφερε μες στον κήπο του παλιού σπιτιού μας
Κρούοντας βότσαλα μες στο νερό ν' ακούσω
Πως σε λένε Σελάνα και πως εσύ κρατείς
Επάνω μας και παίζεις τον καθρέφτη του ύπνου.

Οδυσσέα Ελύτη «Της Σελήνης της Μυτιλήνης»

Η Λέσβος, το μεγαλύτερο σε έκταση νησί του βορειοανατολικού Αιγαίου αναφέρεται ήδη από τον Όμηρο στην Ιλιάδα. Το νησί αποικίστηκε από Αιολείς περίπου 60 χρόνια μετά τον Τρωικό πόλεμο, σύμφωνα με τον γεωγράφο και ιστορικό της αρχαιότητας, Στράβωνα. Η παράδοση θέλει ως τόπο καταγωγής των Αιολέων της Λέσβου τη Βοιωτία και γενάρχη τον Αίολο που βασίλευε στην περιοχή της Αιολίας, η οποία αργότερα μετονομάστηκε σε Θεσσαλία. Ως τη ρωμαϊκή εποχή παρέμεινε ζωντανή η μνήμη της καταγωγής των κατοίκων της Λέσβου από τη Βοιωτία.

Η περιοχή του Μέσσου, στον κόλπο της Καλλονής, στον οποίο αποβιβάστηκαν οι πρώτοι άποικοι του νησιού, αποτέλεσε το θρησκευτικό κέντρο των Αιολέων της Λέσβου από τα μυκηναϊκά χρόνια ως το τέλος της αρχαιότητας. Εξίσου σημαντικό λατρευτικό κέντρο με την ίδια διάρκεια ζωής ήταν και το ιερό στην Κλοπεδή, στην καρδιά της Λέσβου. Το ιερό απέκτησε τον 6ο αι. π.Χ. μνημειακή διαμόρφωση με την ανέγερση δύο ναϊκών κτισμάτων, των οποίων οι κιονοστοιχίες τους επιστέφονταν με τα εμβληματικά αιολικά κιονόκρανα.

Από τα αρχαϊκά έως και τα ρωμαϊκά χρόνια, η Μυτιλήνη ήταν η πιο ισχυρή και σημαντική πόλη της Λέσβου. Βρισκόταν κοντά στα μικρασιατικά παράλια, όπου οι κάτοικοί της δημιούργησαν μόνιμες εγκαταστάσεις. Φαίνεται ότι ο έλεγχος εκτάσεων στη Μικρά Ασία διατηρήθηκε με βεβαιότητα ως τους ελληνιστικούς χρόνους.

Θεοί και άνθρωποι που συνδέθηκαν με το νησί, παρουσιάζουν επιγραφές από το Αρχαιολογικό Μουσείο της Μυτιλήνης.

Ας τους γνωρίσουμε!

Απόλλωνας

Ο γνωστός σε όλους θεός της μουσικής και του φωτός.

Η λατρεία μου στη Μυτιλήνη είχε εξέχουσα θέση. Σύμφωνα με τον αρχαίο ιστορικό Θουκυδίδη, εκτός των τειχών της πόλης υπήρχε ναός προς τιμήν μου. Εκεί φυλασσόταν και η λύρα του Ορφέα.

Όταν η Μυτιλήνη αποστάτησε από την Α΄ Αθηναϊκή συμμαχία, οι Αθηναίοι διάλεξαν την ημέρα της γιορτής μου για να επιτεθούν στην πόλη, επειδή πίστευαν ότι όλοι οι κάτοικοι θα ήταν συγκεντρωμένοι στον ναό.

Μια επιγραφή με το όνομά μου σε έναν μαρμάρινο βωμό που έφεραν στο φως οι ανασκαφές, αλλά και η παρουσία μου στα αρχαία νομίσματα της Λέσβου, αποδεικνύουν την ιδιαίτερη σχέση μου με το νησί.

Θα σας παρουσιάσω αναθηματικές επιγραφές που είχαν χαραχθεί σε αφιερώματα (αναθήματα) προς τους θεούς.

Σαπφώ

Είμαι η γνωστή αρχαία ποιήτρια με καταγωγή πιθανότατα από την Ερεσό. Έζησα στη Λέσβο τον 6ο αι. π.Χ. Λόγω των πολιτικών αναταραχών που υπήρχαν τότε στο νησί και οδήγησαν τις αριστοκρατικές οικογένειες σε εξορία, κατέφυγα προσωρινά στη Σικελία. Όταν καταλύθηκε η τυραννία, επί Πιπτακού, επέστρεψα στο νησί και δίδαξα την τέχνη της μουσικής και της ποίησης στην υπηρεσία της Αφροδίτης και των Μουσών.

Με θεωρούν τη σημαντικότερη λυρική ποιήτρια της αρχαιότητας, και ο Πλάτωνας με ονόμαζε «δέκατη» Μούσα.

Τα ποιήματά μου, όσα σώθηκαν, αποτελούν σημαντική κληρονομιά. Ορισμένα από αυτά έχουν μελοποιηθεί και από σύγχρονους μουσικούς.

Θα σας παρουσιάσω αναθηματικές επιγραφές από την πατρίδα μου, την Ερεσό.

Αφροδίτη

Είμαι η γνωστή σε όλους θεά της ομορφιάς και του έρωτα. Στην αρχαιότητα όμως με λάτρευαν και ως Μητέρα Θεά. Με ύμνησαν οι δύο μεγάλοι αρχαίοι ποιητές της Λέσβου, η Σαπφώ και ο Αλκαίος.

Οι ανασκαφές στην πόλη της Μυτιλήνης επιβεβαίωσαν τη λατρεία μου στο νησί.

Στον χώρο που βρίσκεται σήμερα το νέο κτήριο του αρχαιολογικού μουσείου της πόλης βρέθηκε κατά τις ανασκαφές ένα ιερό αφιερωμένο σε μένα.

Ακόμα και στη Ναύκρατη της Αιγύπτου βρέθηκαν αγγεία σχεδόν ολόκληρα και θραύσματα αγγείων με επιγραφές προς τιμήν μου, οι οποίες είχαν γραφεί από κατοίκους της Μυτιλήνης που συμμετείχαν στην ίδρυση εκεί μιας αποικίας.

Θα σας παρουσιάσω μια επιγραφή επάνω σε κεραμίδι που μας δίνει σημαντικές πληροφορίες για τη λατρεία μιας θεότητας στη Μυτιλήνη.

Σεραφείμ Χαριτωνίδης

Γεννήθηκα το 1923 στην Αθήνα, όπου σπούδασα αρχαιολογία. Ταξίδεψα όμως πολύ και στο εξωτερικό για να συμπληρώσω τις σπουδές μου. Υπηρέτησα σε διάφορες πόλεις της Ελλάδας και το 1960 διορίστηκα Έφορος Αρχαιοτήτων Λέσβου, Λήμνου και Χίου. Τότε ξεκίνησα ανασκαφές στη Μυτιλήνη, φέρνοντας στο φως σημαντικές αρχαιότητες, ιδιαίτερα στην περιοχή της «Επάνω Σκάλας» και του «Προσφυγικού Συνοικισμού». Κοντά στον βόρειο λιμένα και τον Εύριπο, τον φυσικό πορθμό της αρχαίας Μυτιλήνης, ανακάλυψα το τείχος της πόλης και μια πολυτελή οικία με τοιχογραφίες και κίονες στην αυλή της. Μια παρόμοια οικία, που την ονόμασα «Οικία Μενάνδρου», βρέθηκε στην άλλη άκρη της πόλης, κάτω από το αρχαίο θέατρο.

Θέλετε να σας παρουσιάσω τις επιγραφές των ψηφιδωτών της;

*Οι επιγραφές που έχουν επιλεγεί για τις ασκήσεις, βρίσκονται σε διαφορετικούς χώρους του Μουσείου. Για να τις εντοπίσετε, δείτε την κάτοψη που βρίσκεται στην εσωτερική σελίδα του οπισθοφύλλου.

Χρονολόγιο

Αρχαϊκή Εποχή
(700 – 480 π.Χ.)

7ος αι. π.Χ. Αρχίζει η εξαγωγή κρασιού από το νησί, όπως αποδεικνύεται από την εύρεση αμφορέων της Λέσβου στην Αθήνα, την Σμύρνη και άλλες περιοχές της Ανατολικής Μεσογείου.

Τέλη 7ου αι. π.Χ. Η Μυτιλήνη χάρη στον σοφό Πιττακό αποκτά κοινωνική και πολιτική σταθερότητα και εξελίσσεται σε ισχυρή ναυτική δύναμη.

570 π.Χ. Οι Μυτιληναίοι είναι οι μόνοι Αιολείς που συμμετέχουν στον αποικισμό της Ναυκράτιδος στην Αίγυπτο.

546 π.Χ. Μετά την κατάλυση του κράτους των Λυδών, το νησί περνά στην κυριαρχία των Περσών.

499 π.Χ. Η Λέσβος συμμετέχει στην επανάσταση των ιωνικών πόλεων της Μικράς Ασίας.

494 π.Χ. Μετά τη ναυμαχία της Λάδης, η Μυτιλήνη υποτάσσεται πλήρως στους Πέρσες και αναγκάζεται να εκστρατεύσει μαζί τους εναντίον των Ελλήνων.

Κλασική Εποχή
(480 – 323 π.Χ.)

478/77 π.Χ. Ιδρύεται η **Α΄ Αθηναϊκή (Δηλιακή) συμμαχία**. Η Λέσβος προσχωρεί σε αυτή.

427 π.Χ. Αποστασία των πόλεων της Λέσβου από την Αθηναϊκή συμμαχία εκτός από τη Μήθυμνα. Στη συνέχεια η Λέσβος χωρίζεται σε 3000 κλήρους. Οι 300 κλήροι αφιερώνονται στους θεούς, ενώ οι υπόλοιποι μοιράζονται σε Αθηναίους **κληρούχους**, οι οποίοι όμως τους μισθώνουν σε κατοίκους της Λέσβου και επιστρέφουν στην Αθήνα.

405 π.Χ. Μετά τη ναυμαχία στους Αιγός Ποταμούς, η Λέσβος καταλαμβάνεται από τον Σπαρτιάτη ναύαρχο Λύσανδρο.

394 π.Χ. Η Μυτιλήνη εκδιώκει τους Σπαρτιάτες.

389 π.Χ. Το νησί συμμετέχει στον Κορινθιακό πόλεμο και μετά την Ανταλκίδειο ειρήνη παραμένει ελεύθερο.

369 π.Χ. Η Λέσβος προσχωρεί στη **Β΄ Αθηναϊκή συμμαχία**.

357 π.Χ. Το νησί καταλαμβάνεται πάλι από τους Πέρσες.

333 π.Χ. Εγκαθίστανται τύραννοι.

332 π.Χ. Η Λέσβος απελευθερώνεται από τον Μέγα Αλέξανδρο.

Ελληνιστική Εποχή
(323 – 31 π.Χ.)

322 π.Χ. – τέλη του 3ου αι. π.Χ. Το νησί ανήκει στον Αντίγονο τον Μονόφθαλμο, στη συνέχεια στον βασιλιά Λυσίμαχο της Θράκης και κατόπιν στους Πτολεμαίους της Αιγύπτου

168 π.Χ. Η πόλη Άντισσα καταστρέφεται από τους Ρωμαίους.

89 π.Χ. Η Μυτιλήνη συμμαχεί με τον Μιθριδάτη Στ΄ τον Ευπάτορα, βασιλιά του Πόντου και το 88 π.Χ. καταλαμβάνεται από τους Ρωμαίους.

66 π.Χ. Αποκαθίστανται οι σχέσεις με τη Ρώμη.

Ρωμαϊκοί Χρόνοι
(31 π.Χ. – 324 μ.Χ.)

58-64 μ.Χ. Οι πόλεις της Λέσβου διατηρούν την ανεξαρτησία τους και στη συνέχεια εντάσσονται στη ρωμαϊκή επαρχία της Ασίας.

124 μ.Χ. Ο αυτοκράτορας Αδριανός δίνει προνόμια στις πόλεις της Λέσβου.

284-305 μ.Χ. Η Λέσβος εντάσσεται στην επαρχία των Νήσων και στη συνέχεια στο ανατολικό ρωμαϊκό κράτος.

Α΄ Αθηναϊκή Συμμαχία

(5ος αι. π.Χ.)

Η Α΄ Αθηναϊκή ή Δηλιακή Συμμαχία ιδρύθηκε με πρωτοβουλία των Αθηναίων το 478/7 π.Χ. με σκοπό την προστασία των Ελληνικών πόλεων και την συνέχιση του πολέμου εναντίον των Περσών.

Β΄ Αθηναϊκή Συμμαχία (377 – 355 π.Χ.)

Η Β΄ Αθηναϊκή συμμαχία ιδρύθηκε και πάλι από τους Αθηναίους το έτος 378/7 π.Χ. και είχε ως στόχο τη διασφάλιση της ελευθερίας, της αυτονομίας και της ακεραιότητας των ελληνικών πόλεων-κρατών από τις σπαρτιατικές επεκτατικές διαθέσεις μετά τη νίκη της Σπάρτης στον Πελοποννησιακό πόλεμο.

Κληρούχος

Ο πολίτης που έπαιρνε κλήρο γης (αγροτεμάχιο που δινόταν με κλήρωση) σε ξένο (εκτός της πόλης του) έδαφος. Κληρουχία ήταν η δια κλήρου απονομή γης σε ξένη χώρα. Στις Αθηναϊκές κληρουχίες οι κληρούχοι παρέμεναν πολίτες της Αθήνας σε αντίθεση με τους αποίκους, που ίδρυσαν ανεξάρτητες πόλεις.

Οι πιστοί στα αρχαία χρόνια αφιέρωναν στους θεούς ως ένδειξη ευχαριστίας ή σεβασμού, όπως εμείς σήμερα κάνουμε τα τάματα στους αγίους.
 Οι επιγραφές που συνοδεύουν τα αναθήματα, δηλαδή τα αφιερώματα, λέγονται αναθηματικές επιγραφές.
 Οι επιγραφές αυτής της κατηγορίας μας δίνουν πληροφορίες όχι μόνο για τη λατρεία των θεών, αλλά διασώζουν και πολλές πληροφορίες για τους αναθέτες.

Αναθηματικές επιγραφές. Οι πιστοί αφιερώνουν στους θεούς

Αφού παρατηρήσεις προσεκτικά τις επιγραφές, να σημειώσεις παρακάτω:

1

Ποιος είναι ο αναθέτης στην επιγραφή;

Σε ποιον θεό αφιερώνει ο Αριστείδης στη διπλανή επιγραφή;

2

3

Ποιον θεό αναφέρει η επιγραφή;

Οι αναθηματικές επιγραφές που βλέπεις παρακάτω προέρχονται από την πατρίδα μου την Ερεσό, εκτίθενται όμως στο Αρχαιολογικό Μουσείο Μυτιλήνης.

Αναθηματικές επιγραφές από την Ερεσό

4

5

Σε ποιες θεότητες αφιέρωσαν οι αναθέτες;

Ποιο είναι το όνομα του πατέρα της αναθέτριας στην επιγραφή 5;

Σε ορισμένες κατηγορίες επιγραφών (επιτύμβιες, αναθηματικές) μπορούμε να διαβάσουμε το όνομα και το πατρώνυμο ενός ανθρώπου ή και τον τόπο καταγωγής του (δημοτικό ή εθνικό). Μπορεί επίσης να αναγράφεται το επάγγελμα ή η ιδιότητά του. Στις αναθηματικές επιγραφές αναγράφεται συχνά και το όνομα του θεού προς τον οποίο γίνονταν η προσφορά. Οι γυναίκες αναφέρονται με το όνομά τους και το όνομα του πατέρα και του συζύγου τους, προσθέτοντας τη λέξη *θυγάτηρ* και *γυνή* αντίστοιχα.

Στο ιερό της Δήμητρας και της Κόρης, το οποίο έφεραν στο φως οι ανασκαφές στον χώρο του Επάνω Κάστρου της Μυτιλήνης, βρέθηκαν κεραμίδια από την οροφή με την επιγραφή που βλέπεις στη παρακάτω εικόνα.

Μια επιγραφή σε ένα πήλινο κεραμίδι, μας πληροφορεί...

6

Τα ενεπίγραφα κεραμίδια αποτελούν ένδειξη και για τη λατρεία της θεάς Κυβέλης, Μητέρας των Θεών, στον ίδιο χώρο. Ανάμεσα στα γράμματα παρεμβάλλεται αποτύπωμα σφραγίδας που αποδίδει ξόανο του θεού Διονύσου.

Προσπάθησε να αντιγράψεις την επιγραφή

Ποια σημερινή λέξη σου θυμίζει η επιγραφή;

Στην αιολική διάλεκτο που μιλούσαν στην αρχαία Λέσβο χρησιμοποιούσαν το γράμμα **α** στη θέση του **η**.

Η «Οικία Μενάνδρου» ήταν ένα πολυτελές οικοδόμημα της ρωμαϊκής εποχής. Αποκαλύφθηκε σε μια χειτονια όπου οι πλούσιοι κάτοικοι της Μυτιλήνης συνήθιζαν να χτίζουν τα σπίτια τους. Πολλά από τα ψηφιδωτά δάπεδα που εκτίθενται σήμερα στο Μουσείο της Μυτιλήνης προέρχονται από εκεί.

Το τρικλίνιο της «οικίας Μενάνδρου», δηλαδή ο χώρος που προοριζόταν για τα συμπόσια, ήταν διακοσμημένος με ψηφιδωτά δάπεδα που εικόνιζαν την προτομή του ποιητή Μενάνδρου και σκηνές από τις κωμωδίες του.

Πιστεύεται ότι το κτήριο ήταν έδρα σωματείου ηθοποιών αφιερωμένου στον θεό Διόνυσο ή κατοικία ενός εύπορου πολίτη με φιλοσοφικές αναζητήσεις και μεγάλη αγάπη για τη μουσική και το θέατρο.

Ένα πλούσιο σπίτι με ψηφιδωτά δάπεδα και επιγραφές

Οι παραστάσεις των ψηφιδωτών της Οικίας Μενάνδρου φέρουν επιγραφές που ταυτίζουν τον ποιητή, το θεατρικό έργο και τους χαρακτήρες της κωμωδίας.

Ο Μένανδρος (342/341– 291/290 π.Χ) ήταν Αθηναίος ποιητής από τους σημαντικότερους εκπροσώπους της **Νέας Κωμωδίας**. Υπήρξε μαθητής του φιλοσόφου Θεόφραστου από την Ερεσό της Λέσβου. Έγραψε περίπου εκατό κωμωδίες και αναδείχθηκε οκτώ φορές νικητής τους δραματικούς (θεατρικούς) αγώνες των Αθηνών (αρχαίας γιορτής της Αττικής προς τιμήν του Διονύσου).

Νέα Κωμωδία

Εμφανίζεται την εποχή μετά το θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου, όταν ο Μένανδρος παρουσίασε στα Λίναια το πρώτο του έργο, την *Οργή*, το 321 π.Χ.. Οι υποθέσεις στη νέα κωμωδία επινοούνται από τους ποιητές και περιγράφουν ιστορίες που διαδραματίζονται στο πλαίσιο της οικογένειας και της γειτονιάς (έρωτες, μηχανορραφίες, συμπτώσεις κ.α.).

Το ψηφιδωτό απεικονίζει μία σκηνή από μία θεατρική παράσταση. Στο ένω μέρος του αναγράφεται ο τίτλος της. Στο τέλος του τίτλου, υπάρχουν τα γράμματα ^ΕΜΕ που δηλώνουν ότι πρόκειται για το πέμπτο (ε') μέρος (ΜΕ) της θεατρικής παράστασης.

7

Με βάση τις παραπάνω πληροφορίες, ποια είναι η ονομασία της θεατρικής παράστασης;

Στο ψηφιδωτό απεικονίζονται τρεις από τους χαρακτήρες της θεατρικής παράστασης. Ποια είναι τα ονόματά τους;

Διάλεξε ένα άλλο ψηφιδωτό από την «Οικία Μενάνδρου» και αποκρυπτογράφησε τις επιγραφές του.

Μπορείς επίσης να το ζωγραφίσεις.

A large, empty rectangular box with a thin blue border, intended for drawing or illustrating the chosen mosaic.

Αρ. ευρ. Στο Αρχαιολογικό Μουσείο Μυτιλήνης	Μεταγραφή αρχαίου κειμένου	Απόδοση στη Νέα Ελληνική (Ε. Ζαββού)	Χρονολόγηση επιγραφής
1 MM 3502 Χαριτωνίδης 1968, αρ. 29	Έρμογένης θεάς Νύμφας	Ο Ερμογένης (ανέθεσε, δηλαδή αφιέρωσε) τις θεές Νύμφες (δηλαδή αυτές που εικονίζονται στην ανάγλυφη παράσταση της στήλης).	1ος-2ος αι. μ.Χ
2 MM 2253/1078 Χαριτωνίδης 1968, αρ. 33	Αριστεί-- δης Άσκλη- πιώ. Σωτήρι εύχην	Ο Αριστείδης (αφιέρωσε) στον Σωτήρα Ασκληπιό για την εκπλήρωση ευχής.	2ος αι. μ.Χ
3 MM 1061 Χαριτωνίδης 1968, αρ. 34	Θεῶ Ὑψίστω ευχὴν κα- τ' ὄναρ	Στον Ὑψιστο Θεό για την εκπλήρωση ευχής σύμφωνα με το όνειρο.	1ος-2ος αι. μ.Χ.
4 ΣΕΙ42 Χαριτωνίδης 1968, αρ. 125 SEG 26, 938	Καλλιφάνης καὶ συνίρωρ- γοὶ Ἀφροδί- τα.	Ο Καλλιφάνης και οι συνιερουργοί (δηλαδή οι άλλοι ιερείς που είναι υπεύθυνοι για τις θυσίες) (ανέθεσαν) στην Αφροδίτη.	4ος αι. π.Χ.
5 ΣΕ 280 IG XII 2, 534 SEG 26:908	[*Ε]ρμησις Κεράνεος Ἀπόλλωνι	Η Ερμησίς (θυγατέρα) του Κεράνεος (ανέθεσε) στον Απόλλωνα.	3ος αι. π.Χ.
6 ΑΡΧ 214	ΜΑΤΡΟΟ[Ν]	Μητρώων (ιερό της Μητέρας Θεάς).	2ος -1ος αι. π.Χ.
7 MM 30319	ε Μεσσηνίας ΜΕ(ρος) Σύρος. Χα- Τίβι- ει- ος. νο- ς.	Μεσσηνίας μέρος πέμπτο. Σύρος, Χαρείνος, Τίβιος	3ος-4ος αι. μ.Χ.

*Τα γράμματα που βρίσκονται σε αγκύλες [-] δεν σώζονται αλλά συμπληρώνονται.

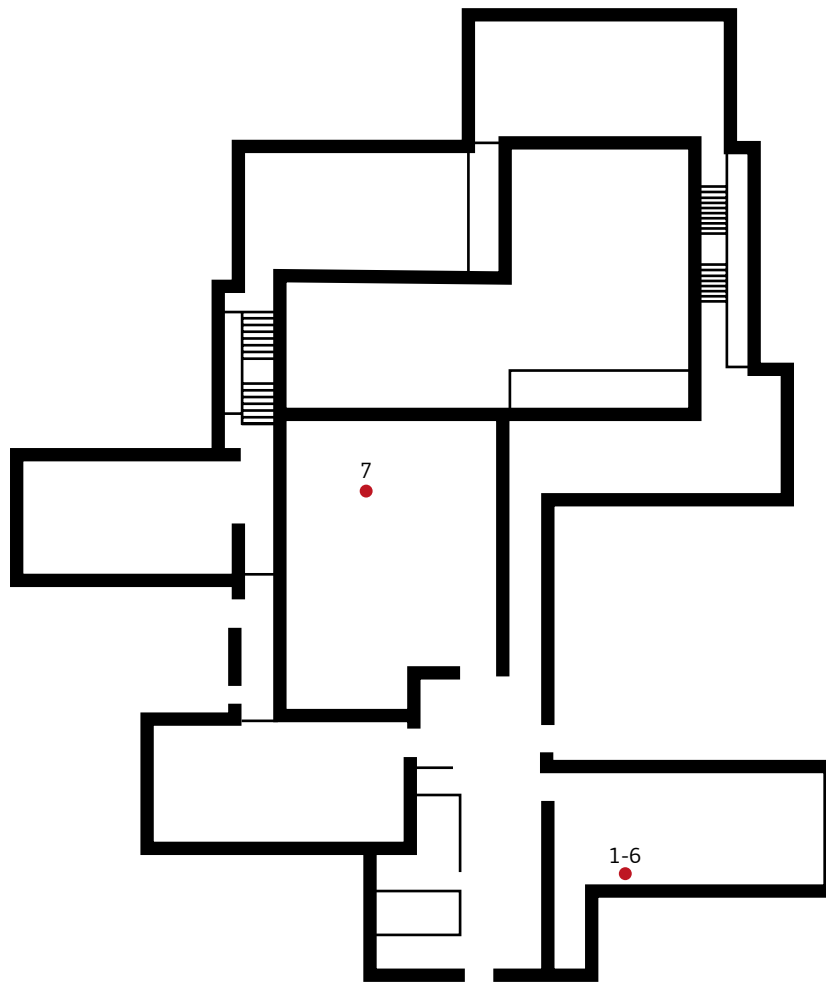
***Inscriptiones Graecae (IG):** Συλλογή, έκδοση και σύντομος σχολιασμός όλων των αρχαίων ελληνικών επιγραφών του Ευρωπαϊκού χώρου. Η ταξινόμησή τους γίνεται ανά είδος και γεωγραφικές περιοχές (IG I-III Αθήνα και Αττική. IG IV-VI Πελοπόννησος. IG VII-IX Κεντρική Ελλάδα. IG X Βόρεια Ελλάδα, Θράκη, Σκυθία. IG XI-XII Νησιά Αιγαίου. IG XIII Κρήτη. IG XIV Ιταλία και Σικελία. IG XV Κύπρος). Την γενική σύνταξη και εποπτεία των τευχών έχει η Berlin-Brandenburg Academy of Sciences and Humanities, αλλά εργάζονται για αυτά πολλοί ξένοι και Έλληνες επιστήμονες. Μέχρι σήμερα έχουν εκδοθεί περισσότερα από 50 τεύχη, μερικά από τα οποία είναι αναθεωρημένες επανεκδόσεις.

***Supplementum Epigraphicum Graecum (SEG):** Συστηματική συλλογή και επισκόπηση ανά έτος των νέων δημοσιεύσεων ή αναδημοσιεύσεων, διορθώσεων παλαιότερων αναγνώσεων και νέου σχολιασμού των αρχαίων επιγραφών που εκδόθηκαν ένα συγκεκριμένο έτος. Η ταξινόμηση των επιγραφών ακολουθεί αυτή των Inscriptiones Graecae.

Σημειώσεις

A series of horizontal dotted lines for writing notes, spanning the width of the page.

Ενδεικτική Γενική βιβλιογραφία

Κριτζάς Χ. & ά., *Η Ελληνική Γραφή*, Υπουργείο Πολιτισμού – Διεύθυνση Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων - Επιγραφικό Μουσείο, Αθήνα, 2002.

Guarducci M., *Η ελληνική επιγραφική: Από τις απαρχές ως την ύστερη ρωμαϊκή αυτοκρατορική περίοδο*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα, 2008.

Ενδεικτική Ειδική βιβλιογραφία για τη Μυτιλήνη

Αρχοντίδου Α. & Αχειλάρα Λ., *Αρχαιολογικό Μουσείο Μυτιλήνης: Οδηγός έκθεσης στην ελληνική και αγγλική*, Υπουργείο Πολιτισμού – Κ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, Μυτιλήνη, 1999.

Αχειλάρα Λ., *Το Κάστρο της Μυτιλήνης*, Υπουργείο Πολιτισμού – Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων, Αθήνα, 1999.

Δημοπούλου-Πηλιούνη Α., *Λεσβίων Πολιτεία: Πολίτευμα, Θεσμοί και Δίκαιο των Πόλεων της Λέσβου*, Εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα, 2015.

Χαριτωνίδου, Σ., *Αί επιγραφαί της Λέσβου. Συμπλήρωμα*, Βιβλιοθήκη τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀριθ. 60, Αθήνα 1968.

Charitonidis, S. – Kahil, L. – Ginouvès, R., *Les mosaïques de la maison du Ménandre a Mytilène*, Bern 1970.

Csapo, E., *Mise en scène théâtrale, scène de théâtre artisanale: les mosaïques de Ménandre à Mytilène, leur contexte social et leur tradition iconographique*. Στον τόμο B. Le Guen (επιμελ.), *De la scène aux gradins: Théâtre et représentations dramatiques après Alexandre le Grand*, PALLAS 47, 1997, 165-182.

Heisserer, A.J., *Alexander the Great and the Greeks. The epigraphic evidence*, University of Oklahoma Press, 1980.

Hodot, R., *Observations on Lesbian inscriptions. Études d'Archéologie Classique (EAC)*, 5 (1976) 17-81.

Hodot, R., *Le dialecte éolien d'Asie. La langue des inscriptions, VIIe s. a.C - IVe s. p.C*, Paris 1990.

Labarre, G. *Les cités de Lesbos aux époques Hellénistique et Impériale*, Collection de l'Institut d'Archéologie et d'Histoire del'Antiquité, Université Lumière Lyon 2, volume I, Diffusion De Boccard 1996.

Ledyard-Shields E., *The Cults of Lesbos*, PhD Dissertation, The John Hopkins University, George Banta Publishing Company, Wisconsin, 1917.

Ιστότοποι

Επιγραφικό Μουσείο. Διαθέσιμο από: <https://epigraphicmuseum.gr/>

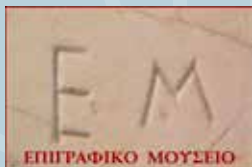
ΘΕΤΙΜΑ. Αρχαίες Ελληνικές Διάλεκτοι. <https://ancdialects.greek-language.gr/>

Καραμπίτρου Α., *Αρχαϊκή Λυρική Ποίηση. Διδακτικό εγχειρίδιο: Στοιχεία Διαλέκτων. Αιολική – Λεσβιακή*. Στο Πύλη για την Ελληνική γλώσσα. Διαθέσιμο από: https://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/education/lyric/handbook/dialects/index.html

Ματθαίου Α., *Ανθολογία Επιγραφών: Όψεις του δημοσίου και ιδιωτικού βίου των αρχαίων Ελλήνων*. Στο Πύλη για την Ελληνική γλώσσα. Διαθέσιμο από: https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/anthology/inscriptions/index.html

“Οικία Μενάνδρου” στη Μυτιλήνη. Στο Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού. Διαθέσιμο από: http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=19976

ΙΣΤΟΡΙΕΣ
ΓΡΑΦΗΝ
ΑΝΘΡΩΠΩΝ
ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΑ
ΕΣΜΟ
ΛΑΤΡΕΙΕΣ

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση
Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης